

Адабиёт ва ҳаёт

СЕНИ ИЗЛАЙМАН

Яна оқ пўстинга ўранди тилос —
Қўшнинг боғининг танҳо Барчинни.
Қўлнинг ярайди эшитиб бехос
Элигини ёнган қорнинг гаринини.

— Рандаг овозими, — дейман шошилиб,
Ой эмган кўчага боқаман узоқ.
Қани, шун асдода эшитиб очилиб,
Эзинг кириб келсан ёганча кучоқ;

Сухбатлар боғласан кўн чойни қуйиб,
Тўйиб варақласан кўнгила дафтарин.
Афсус, йироқдасан.
Изингдай қувиб,
Сенга етолмай-хатто хатларим.

Одимлаб борасан диёрим бағрин,
Деҳқон дон сочгандай ободлик сепиб.
Гўёни яратган қишлоғим, шаҳрини
Ўзлинг тўғнаси, қишлоғим сепиб.

Қанча сайр этганим, бўлганман меҳмон
Тоглар елкасида, дарё бўйида.
Қўлинг ҳарорати йиғиди ҳамон
Нотаниш дўстларнинг ҳар бир уйида.

Қўлингга суяниб,

Ушман ГЭС тиклабди оппоқ қаддини
Ўшлар, қўчалар эмар сымлардан
Энди қувручининг муҳаббатини.

Табиғим учадим.

Татмас ахир
Шодлиқим ўзингга кўрмасам баҳам.
Лекин...хатим қайтди очилмай қати,
Сени топа олмай соҳилларда ҳам.

Давқомат қанлар йиғиб қанотин.
Сен билан янгилаш тўшди йўлга.
Қувруч ҳарорим, оларим ё тин,
Кўз тўтса олдига мунтазир ўйна.

Демак, ҳордиқ олар бутун дов-дастгоҳ
Яна сафардан,
Гўёларак алласи узилса ногоҳ,
Юз таъини юзингга ташлайдим парда.

Майли, саломларим изингиз қувиб,
Кезса ҳам ватанингиз сўзу-соғини,
Хўл кесак сунгари ўтисанг бўкиб,
Ахир изларимдир мунча соғини!

Хусниддин ШАРИПОВ.

АМУГА

Олтин қирғоғинга кўккада салқин,
Бўйида кезаман йилан ва яққа.
Севилсин ишқидек бўласан ақин,
Табият ҳуснига мафтун юракка.

Қизлар ялғиздай тортар меҳримни
Тўқилган мавжлар — қуяқ соғинар.
Қўлларини кўтарар,
Олар эҳтишим

Соҳилдадан учсан ўрдақ-гоҳларинг.
Ақиб ҳислатинг бор:
Ҳоҳида тикка —
Қолди қирғоққа сен урасан бори.

Тоғ шеърдек пишқириб сатқидан кўкка
Ҳоҳ қўйдек бирпасда бўласан ёвош.
Аму,
Бор ҳислатинг биз учун азиз.

Нечқиним, пахтасан, шаксам! донсам!
Сен — миллион кўз бўлиб порлагувчи ГЭС,
Сен — йақин томирида оқувчи қонсам!

Эгам РАЖАБ

Қорақалпоғистон.

ЭЛГА МУҲАББАТ

Орзуларга тўла қалбим ториди
Қўйларан қўшқачдек дилрабо қўшиқ.
Барқ урар ёшлигим юрт баҳориди,
Дилмида элмига ёлғизлик бир ишқ.

Унутмас оламда севган-сегганим,
Халқимни севганим, аввал азиз.
Шу севги илҳомга қаҳқарар мени,
Шу севги шайрига битилган зарҳал.

★ ★ ★

Эсимда, ётардим жонсиз, мадорсиз,
Ошарди ҳарорат, дарди-мазолим.
Қон берди нотаниш ҳамшира бир қиз,
Зарра ҳам қолмади танда гўборми.

Бирини устимдан-гўё бир палла,
Шогирдин йўлдан кетди, равои йўлга.
Кўнмига нур берди, нурин мўлабар,
Шул сабаб йўлнинг бурқанди гулгар.

Бирини эримдан — уримга йўлдош,
Севтис сийнамни кўл элди кўркам.
Бирини дугонан — меҳрибон, дилкаш
Хулласи, яхшилар тулганим ўлкам.

Шул сабаб, қаламим олдим қўлмига,
Зақ билан ёмоғичун аяниб бор қўшиқ.
Бахтимдан, айтолсам севган элмига
Вебаҳо ишқимни шайрига қўшиб.

Элтибор ОХУНОВА.

Тошкент Республика музыка мактаб-интернатида турли миллат фарзандлари таълим олмада. Сурат: 5-синф ўқувчиси Ж. Раҳматуллаева билан Ж. Ромоненко.

Дўмбирам

Бу кун ота юртим тупроғидан,
Униб-ўсган шахрим қўчоғидан,
Қадимий маврафат ўчоғидан,
Тог ошар бахтининг синоидан...

Тиринг-тиринг дўмбирим,
Сўйла сиринг, дўмбирим,
Қўшнингизни кўри бўл,
Юртимнинг кўри бўл.
— Тогларда нима кўр?
— Довон кўр, кўр кўр.
— Бағрида нима кўр?
— Хазина — сир кўр.
— Кўшда нима кўр?
— Ерүзлик-нур кўр.
— Бахтида нима кўр?
— Тугамас жир кўр.

Гурунг қизик келди шай бўл, дўмбирим!
Туринг-тунан кўйга бой бўл, дўмбирим!
Зомининг мусаллас, бўза, бодини,
Хулор қўзларининг юзда холини,
Жиззахнинг чинор, тут, мажун толини,
Пахтакор элнинг бахт-қўбонини,
Е Равот даштининг чокчир тоини,
Е Сангир бўйининг бўлоқ, сойини,
Е Каттақўрғоннинг ширмови ноини,
Е Норой бўғдойи, Қўйтот қонини...
Таърифини бирма-бир айт, жон, дўмбирим,
Кўй сендан, мандан-чин, байт, жон, дўмбирим.

Сайр этиоқ истасанг, гўл сайлида кел!
Е савр, қамалда, чай ойда кел!
Долога бурқанган қирини кўриб кел!
Шифобахш сувини нурга жўриб кел!
Чопшса маррадан оти ўзгуси.
Шу ерда қизларнинг сўлини, эгуси.
Нурота тоғларини мафтун этгуси...
Ертиса халқини мафтун этгуси...
«Оқтоғ» қизиндан тўйунингча ич!
Ўзинг бошлаб, ўзинг қўйунингча ич!
Қорақалпоқ қиздан меҳрини тортар,
Хавос, сувига ҳавасин ортар.
Шу юрда бир қиз бор кўксини ўртар,
Хар кўн саломини тоғ ели элтар.
Меҳнаткаш қизлар саодатга ёр,
Заҳматкаш эрларин мактагунча ёр.
«Бешқарсақ» сиз!» ўтмас гапшати, тўйи —
«Оҳо алла», «Алёр» — қўшиқ тун боғи.

Бу қам қайин юртим,
Қўноғим тайин юртим!
Қирқ қонили қизларини
Жамолга тўймайман.
Катта бўлса янган деб
Шўхлигини қўймайман...
Бизнинг қайиқ «тўғу» қиз,
Тили бир оз кучуқ қиз,
Ўз уйида она қиз.
«Бор»га парвона қиз...

Пара, уналар, йилва, қўрғин,
Жўмард чўпонларини тутган ўрғини,
Қўрабайларини саман, тўғини,
Ейилма бўғдойи, ўргут ўрғини,
Жайдар қўйларини тивити-пати,
Юз ранга тўқилган гилам, зулфати,
Дон Догистонга кетган шаҳарини,
Таърифи кўшга етган шаҳарини!
Самарқанд, сусурулар маконининг?
Е қўшиқ ўласи, е қонимсан?
Е шойр ғазали, е жонимсан?
Е қўйини дармонини — достонимсан?
Бу сирини ўзингдан сўрай деб келдим,
Не десам мен шунга унай деб келдим.
Муқаддас тузининг оқлар дўмбирим!
Фозиллар услубини сақлар дўмбирим!

1) Ўзининг бир турин.

Тўра СУЛАЙМОН.

АБДУЛЛА ҚОВУНЧИ

КЕЧАЛАРИ УИҚИМ келмайди,
қоп-қора қошлари, доим
кулги томиб турадиган чекраси
кўз олдимдан нари кетмайди. Тов-
ба, қидириб уйдан тўқсоқ топол-
майман-а. У билан таъинишимиз
ҳам жуда қизиқ бўлди.

Қишлоққа янги келган, ўзимга
ўзим: «Мана, ахши қиз, ойингиз-
нинг назоратидан чиқдингиз, энди
қолингиз нима кечар экан!» деб
юрган қўнларим эди. Бир кун да-
задан қайтиб, идарага кирдим. Ра-
иснинг кабинетидан гўнги-гўнги
товуш келарди. Киришимни ҳам,
кирмасимни ҳам билмай, беихтиёр
кулоқ солдим.

— Ука, сенга минг марта айт-
дим, — дерди зарда билан йўгон
овоз, — Менга қовун керакмас,
пахта керак, билдингми, пахта ке-
рак. Қолсингиз обрўйини ошди-
ратин мана шун пахта бўлди. Бош-
қа бир қарин ҳам ер бермайман.

— Азиз беш гектар, Сулаймон
ака, ҳўп денг, — алинганомиз ёш
овоз эшитилди. — Учтепаннинг па-
сида қанча ер бекор ётибди-ку.
Йўда бўлмаса шундан беринг. Қо-
вун ҳам керак-ку, ахир.

— Ушани ҳам бермайман, Вақ-
тимини олма!

Хона жимиб қолди. Эшикни се-
кин чертиб ичарига кирдим. Ру-
парамда қоши чимирилган ўн ил-
гит турарди. Кенг елка, баланд
бўй... Мени кўриб қизиб кетди.
Салом бердим. Раис келиб қўйма-
дан ушладди, кейин эсаси қотиб
йитганга ўхшайди.

— Таъининг. Биргадир, Абдул-
ла қовунчи. Дарди қовун.

Игит яна нимадир демокчи бў-
либ оғиз жуфтлади эди, мен:
— Катта ҳўжаликни қовун эиб
қилмайди, — дедим секингина.

Шундай дедиму, унга қарадим.
Юртим жин этиб кетди. Нимага?
Ўзим ҳам билмайман.

Бора-бора Абдулла қўннинг
кечаваридан бўлиб қолдим. На-
ҳотки сениб қолган бўсам! Ўзим-
ни ўзим алдашга, уни ўйламас-
ликка ҳаракат қилдим. Аммо бу-
дан ҳеч нарсаси чиқмади. Далага
чиқсам беихтиёр отин унинг би-
гасига бурман. Ўзини кўрма-
сам, қизларни гапга соламан,
унигилни биллиб олишга ил-
тиман. Орадан сал вақт ўтмай
унигилни биллиб қолдим.

АБДУЛЛА ҚОВУНЧИ ўн ушар-
лида отаси фронтга кетиб-
ди, онаси билан ёлғиз қолди.
Ўқилган келар экану, далага,
онасининг ёнига чопар экан. Хал-
и помидорининг тагини чопган, ҳали
пиёз ўтоқ қилган, ёзда онаси, йўқ,
борма, деса ҳам, кечалари қайлада
ётиб қовун қўриқлар экан.

Орадан бир йил ўтди. Шу
бир йил ичиде отасидан атиги ик-
ки хат келибди. Биттасида: «Ўғ-
лим, урушинг ҳали охири кўри-
майди. Мен албатта душманини гў-
га қўйиб қайтаман. Сенга айтид-
ганим шунки, онасингнинг дилини о-
ғиртла, йўқлигини билдирма. Рўз-
горини сенга топширдим. Учтепа-
нинг ордасидан бир ерга қовун
эк, оғилнинг шифтида осиб қўйил-
ган эски телпанининг ичиде қовун
уруғи бор, ўшани эк. Отанг, Ҳа-
мидулла қовунчи» деб ёзибди. Ик-
кинчиси эса... иккинчиси ўзи
ёзмабди, рота командири ёзибди.
Бу хат бутун қишлоқнинг тўс-тў-
полонини чиқариб юборибди. Бу —
қора хат эди.

Абдулла қовунчи шу хат келгандан
кейин уш кун қўриқда кетибди.
Тўртинчи кун саҳарда уйга қай-
тибди, отасининг кетганини олиб-
ди. Учтепага қараб жўнабди. Шу-
шу бутун республикага донин кет-
ган қовунчи Ҳамидулла ақанинг
ўрнини ўтди. — Бригаданингини
босиди. Утган йили виставага
қолхозимиз ҳам қатнашди. Тўғри-
си, Абдулла қовунчи билан
қатнашди. Ушанда жуда қизиқ
бўлган эди. Кечқурун раис билан
қайси бригада қанча нарсаси то-
пишганини текшириб тургандин,
Абдулла қовунчи ақара етмай-
келиб қолди. Араванинг усти бе-
резент билан ётибди.

— Ҳа, қовунчи, бу нима қи-
лиқ? — деди раис ҳайрон бўлиб.
— Қовун олиб келдим, — Аб-
дулла қовунчи қўйди.
— Машина қўриб қолдим?
— Заҳа ейди.
— Заҳа еса, биттаси ейди, ик-
кинчиси ейди-да.

ҲИКОЯ

□ □

— Битта? Нима битта?

— Қовун-да!

Абдулла қовунчи қўйди.
Брезентин олган эди, оғизини оч-
илиб қолди. Ушунга билиб бўлиб
наҳа катта қовунни кўрмаганми.
Аравани битта ўзи ағлабди. Су-
лаймон ака қовунга қараб, ўз
қизига ишонмади.

— Яша, ота ўғли! — деди Аб-
дулла қовунчининг елкасига қоқиб.
— Сени бидмаган эканман. Отангдан
ҳам ўтиб кетибсан.

— Энди ер берарсиз-а, раис?

— Дедим қўлай пайтдан қўйиб...

— Ер? Ҳа, айтгандай... ер...

— Сулаймон ака ўйлаиб қолди, ке-
йин қўйини бир сийлади-да, —
майли, қанча керак? — деди.

— Элиқ гектар?

— Элиқ гектар? Кўп эмас-
ми-а? Ҳай, майли, олсин!

БИР ҲАФТА ўтар-ўтмас Абдул-
ла қовунчи виставага жўнади. Рай-
онимиздан кетганлар ўн беш кун-
да қайтиб келишди. Абдулла қовунчи
бир ой йўқ бўлиб кетди. У йўрида
ўтган бир ой бир йил бўлиб туюл-
ди. Шу қўнларни уни сениб қол-
ганини ишондим. Бирон нима қи-
лиш керак? Миқ этмайди. Фақат
инини гапашади. Бошқа йигитлар-
га ўшаб клубга чиқмайди, чиқса
ҳам бир бурчакка ўтириб олиб, ил-
жайгани-илжайган. Майли, қай-
синчи, ўзим биланман нима қилиш-
ни? Институтда йигитлар «Сеннинг
тилигил ёмон!» дейишарди ҳазилла-
шди. Шу тилимин ишга соламан.
Аммо у қайтди ҳам, ишга тушди
ҳам, тилимин ишга соломлади.
Йигитларини бемалол гапашади-
ган одам, энди у билан ёлғиз қол-
сам, тилим таълайман ёйишарди.

Москвadan қайтган кунин идро-
да анча ўтарди. Бутун кўрган
билганларини гапириб берди. Худ-
ди сехрлаб қўйилган оламдай ун-
дан қўшмача узоқмаман. Виста-
ва дипломини олиб келибди. Озар-
байжондан қайси бир қолхоз
қўнларини ўруғидан сўрабди. Хул-
лас, «Ўзбекистон павилонини» қў-
нда гўж-гўж одам эибди. Абдулла
қовунчи институтининг сиртки
бўлимига ўқишга кириб келганини
шу кунин билсам бўладим. Мос-
квadan қайтишда шунинг учун
Тошкентга тушган экан. Алла-
ҳон имтиҳонларини ҳам топшириб
бўлибди. Шу пайтгача бир оғиз
айтмабди-а!

Ҳамма тарқалгач, Абдулла қовун-
чи кузатиб қўйишга бўлди. Бир-
рем сениб кетдим.

— Овора бўлманг, — дедим
жўртга — бераёроқим — билан. —
Ичидан лишиган одам эканси.

— Негиз? — деди Абдулла қай-
рон бўлиб.

— Институтга кириб келибсиз-
ку, нега менга бир оғиз айтибди-
гиз. Ердан берардим.

Абдулла қўйиб қолди.
— Ишдан қўйиб қолди-да. Боз
ва резаворга қарайсизми, менгами.

Йўлга тушдим. Менга қишлоқ-
нинг бурчакдан уй беришган. Кат-
та қўнани қўйиб чапта бурилдим.
Шуёқ сал узоқроқ.

— Чармаёлисизми? — сўради
Абдулла қовунчи ёнма-ён юриб.

— Чарман қайди! — дедим қу-
либ, — Вақт йўқ.

— Рост айтсанг. Мен ҳам дала-
ни жуда соғиниб қолдим. Айтган-
дай, мен йўтимда бизнинг брига-
да ҳам бориб турдингизми? Иш-
лар қалай?

Устимдан бирор бир челақ сув
қўнгандай бўлиб кетдим. Вошим
айланди, гўҳта қолдим.
— Ишлар ахши! — дедим ҳўр-
лигим келиб. — Бригаданингини
ишлар ахши! Пиёз ўтоқ қилин-
ди... кечин... кечин қовун чопиб
қўйилди... гармидори сугорилди...
Яна нимани гапириб берай?

— Мавжудхон, нима бўлди?
Абдулла қовунчи ўзини йўқотиб қўйди.

— Хафа қилган бўлсам кечиринг...
— Йўқ, хафа қилганингиз йўқ.
— дедим лабимни тийлаб. — Ти-
шим оғириб қолди. Бугунга ўш
кетаман. Раҳмат.

— Кузатиб қўйи? Ёлғиз ўзин-
гиз...

— Йўқ, йўқ! Сиз ипингиздан
қолманг!
Шундай дедиму, кучим борича
уйга юрдим. Келиб, ечимасдан
ўзимни қишлоққа ташладим-да, тў-
йиб-тўйиб йилгидим. Товба, бу қа-

ҳаёт йўлидан бир шоҳобчасини йўда қилди,
йўда қилганимаса, балки янги, бадиий бўёқ-
ларда, самимий оҳангда басталайди. Келажак-
нинг мангу баҳори эканлигини катта фахр билан
қўйлайди!

Достоннинг бадиий қиммати тўғрисида яна
кўп ширин сўзлар айтиш мумкин. Аммо асар
бизнинг саррофларга бўлган қўйил-
лашга қўлоқ солсангиз, уларнинг «танниш» бў-
лишларига қарамасдан, янги; бошқача овозни
эшитасиз, улар асарга қўйилган — қанот бўлиб
қўнганлар. Бошқачароқ қилиб айтганда, улар ўз
«марка»сини ахтётган этувчи заргар қўлидан чиқ-
қан қўриқлар.

«Буюқ ҳаёт тонги» мени гўят ҳаяжонлантир-
ди. Шунинг учун унинг камчилиги ва нуқсонла-
ри тўғрисида, «Балиқчи чол ҳикояси» ва ун-
дан кейинги бўлимларининг аввалгилари сингари
пўхтамаслиги, пардозда баъзан эди фикрлар қол-
таиллиги, равои фикрларда узиллишлар борлиги
тўғрисида индамоқчи эмасман. Бунини хўматли
таъкидчиларимизга қолдирдим, улар бу томонини
тез кўришарди.

Мен фақат эски аънамизга кўра қувонч-
мин баён этмоқча шояндам. Тўғриси, у менга
Ҳамид Олимжон нафасини асладди.

Ўғиб ҳузур қилдим.

нақа одам ахир, ишдан бошқа на-
рсани билмайди!

ШУ АЛПОЗДА мана бир йил
ўтди. Ўзимни ундан олиб қоч-
ганим сарин унга иттилади. Аб-
дулла қовунчи ҳам мендан ўзини олиб
қочадиган бўлиб қолди. Гўҳ у-
рашкан ҳам нимазидир бир-бир-
ини қармай гапашарди.
— Аламинини ишдан оладиган бў-
дим, Қўннинг нисинига, совуғига
қарамай, далама-дала юр-ма-и.
Хатто кечалари ўша ёқларда қо-
либ кетаман. Тўрт юз гектар янги
ер очдик. Иккинчи юз гектар қи-
линди, қолганига тон, олма, ўрик,
шафтоли қўнчалари ўтказдик. Аб-
дулла қовунчи ўша ваъда қилин-
ган элдик гектар ер берилди. Шу
пайтгача уни бундай атамас эдим.
Бошқалар қовунчи дейишса, нима-
га уни камситишаркан, деб очин-
да хафа бўлардим. Энди, мен ҳам
шундай деб айтмасам бўлмайди.
— Мана шун элиқ ҳам бог қи-
ласан, нима дейсиз? — деди.
— Яхши, Лекин раис нима дер-
син?

— Нима деса дер, судга бера-
рин!

Хиллаб қандил, семирканча қўн-
ни ўтказдик. Шу қўнчалар бирим
авж олди, унинг борбонлиқиди
миришкорлигига ҳам қолхозда ҳам-
ма тан берди.

ФАҚАТ ИШ ҲАҚИДА гап-
лашсан ҳам мен ёз бўйи
унигил бригадасига кўп қатнадим.
Тўғриси унга қўнлигим яна ҳам
қаттиқ боғланди. Бир кун дала-
дан чарчаб келдим. Костюминини
елмакка ташладим-да, қўшча чиқ-
дим. Қоронги тун. Қўнларан қан-
дайлар музика эшитиларди. Дарё
томонга юрдим. Булут орасидан
ой сўзиб қиқди. Тўқилганини оқа-
ётган дарё қумушдек алтираб
кетди. Яқинроқ бориб томонга қи-
ла бошладим. Шу пайт...

— Мавжуд! — деб қолди та-
ъин овоз. Ялт этиб орқамга қай-
рилдим. Абдулла қовунчи!

Дарё бўйида албанин юрдик. Ос-
ма кўришаркан ўтиб, беаъзор бўй-
лаб кетдик. Бир маҳал қовунчи ола-
га келиб қолди. Абдулла қовунчи
битта шакарпалани узиб қиқди.
Этитганин қўнжидан пичоғини
олиб, шундай тезгизан эди, тас-
вирлиб кетди. Бирим ширин!
— Бундан ҳам ширин нарсалар
бор, — деди Абдулла қовунчи.
Ҳайрон қолдим. Гапга эмас,
унигил жўртга қайрон қолдим.
Бунини пайкади шекилли.

— Янаги йилга янги уруғдан
экайлик? — деди қовунчи ола-
га келиб қолди.

— Аввал таърифа қилиб қў-
райлик, — дедим унга қўнлиб,
— кейин майли.

— Ердан берарсиз-а?
Мен ерга қараб, костюмининг
туғмасини ўйладим.

Йўлда Абдулла қовунчи чўқ
ётмади. Мен ҳам. Гапнинг нима кераги
бор! Иккаламиз ҳам ўз хаёлимиз
билан бандимиз. У нимадирни ўй-
лаётганини? Балки қовунларини
ўйлаётганини? Майли, ўйласа ўй-
лаверсин! Ўш бир одамнинг юра-
ти бор. Балки шунинг учун ҳам
уни ахши кўргандирман.

— Мавжуд, — деди Абдулла-
қовунчи олмасизга етганимизда.
— Лаёбат?

